Rohingyaların Geri Dönüş Muamması ve Çözüme Dair Soru İşaretleri

Bangladeş ve Myanmar 23 Kasım 2017'de Rohingyaların dönüşüne dair uzlaşıya varmış ve bunu 16 Ocak'ta uluslararası kamuoyuna duyurmuştu. Anlaşma sadece Ekim 2016 ve Ağustos 2017 olaylarından sonra Bangladeş'e sığınan çoğunluğu Rohingya yaklaşık 770.000 mültecinin dönüşünü içeriyordu. Anlaşmaya göre geri dönüş sürecinde Rohingyalar Bangladeş-Myanmar sınırında operasyonların en yoğun olduğu Dar Gyi Zar köyünde geçici kamplara alınacaklar ve buradaki tetkikler sonrası Myanmar içerisinde oluşturulan yine geçici kamplara dağıtılacaklardı. 15 Ocak'ta Myanmar yetkilileri sınırdaki Maungdaw kentinde kabul merkezlerinin ve üç kampın hazırlandığını ilan etti. Ancak Rohingyaların kendi bölgelerine gönderilmeden önce yerleştirilecekleri kampların şimdilik 30.000 kişi kapasitesi olduğu açıklandı. Bu kampların dışarıdan çekilen birkaç fotoğrafı da kamuoyu ile paylaşıldı fakat Myanmar yetkilileri kampların ziyaretine izin vermediği için buralardaki yaşam koşulları ile ilgili net bir bilgi yok.

Geri dönüşe dair ilk açıklama, 19 Eylül 2017'de Aung San Suu Kyi'nin yaptığı basın toplantısında gelmişti. Kyi, 1992 yılında Bangladeş'le yapılan geri dönüş anlaşması şartları çerçevesinde, 25 Ağustos 2017'den sonra bölgeden kaçanların geri dönebileceklerini söylemişti. Bangladeş yönetimi söz konusu iki göç akınının birbirinden farklı olduğunu ve farklı değerlendirilmeleri gerektiğini belirterek bu açıklamaya itiraz etse de sonunda iki ülke bu mesele üzerinde anlaşmaya varmıştı. Fakat Bangladeş son anda geri dönüş sürecini askıya aldı. Bangladeş'in alelacele hazırlanmış bu planı kabul etmesinde Çin'in önemli bir rolü olduğu ifade ediliyor; çünkü bu anlaşma süreci, Çin Dışişleri Bakanı'nın Dakka ve Naypyidaw'ı ziyareti sonrası gelişen bir durumdu. Bölgeye uluslararası yapıların dahlini istemeyen ve sorunun Bangladeş ile Myanmar tarafından çözülmesi gerektiğini savunan Çin, bir yandan da Myanmar'ı koruması altında tutuyor.[1]

Ancak Bangladeş'in 22 Ocak'ta son anda aldığı bir kararla geri gönderme sürecini askıya alması, ciddi soru işaretlerine sebep oldu. Myanmar Sosyal Kalkınma, Yardım ve Yeniden İskân Bakanlığı yetkilileri, Bangladeş'in askıya alma kararı ile ilgili kendilerine bilgi verilip verilmediği hususunda bir açıklama yapmadı.[2] Bazı çevrelerce dönüşlerin askıya alınmasında Rohingyaların dönüş sürecine dair protestolarının etkili olduğu ifade edilse de Bangladeş'in anlaşmanın hemen akabinde planı askıya almasına sebep olan durum aslında hiç de net değil. Bangladeş'in mülteci yardımları ve rehabilitasyon işlerinden sorumlu delegesi, 22 Ocak'ta yaptığı açıklamada planın geri dönüş yapacakların listesinin hazırlanmadığı ve dönüş sırasında kullanılacak geçici kampların kurulmadığı gerekçesiyle askıya alındığını söyledi. Burada büyük kaygılara sebep olan durum ise; hayati derecede önemli olan bir sürecin bu kadar hazırlıksız bir şekilde başlatılıyor olması ve her iki ülkenin de bu konuda oldukça amatör davranması. Rohingyaların güvenliğine dair hiçbir tedbirin alınmadığı bu süreç, Myanmar yönetiminin kamuoyunu oyalama taktiği olarak da yorumlanıyor.[3]

İki ülke arasında varılan geri dönüş anlaşmasına hem mülteci kamplarındaki Rohingyalar hem de diasporada yaşayanlar tepkili. Korkunç müdahalelerle kendilerini bölgeden çıkaran aynı ordu birlikleri eşliğinde kamplara gönderilecek olmaları, Myanmar'ın dönüşe yönelik güvenlik önlemleri almaması ve bu dönüşleri gözlemlemek için uluslararası kurumları sürece dâhil etmemesi, Rohingyaların endişelerini arttıran unsurların başında geliyor. Bunların yanında Myanmar Göçmenlik Bürosu Müdürü'nün kendisiyle yapılan bir röportajdaki bazı beyanları, kimlik tespiti için kurulan kamplarda Rohingyaların bu topraklarda hiç yaşamamış Bengaller oldukları söylenerek geri gönderilecekleri yorumlarının yapılmasına sebep oldu.[4]

Öte yandan diasporada yaşayan Rohingyaların kurduğu dernekler de geri dönüş anlaşmasına dair bir basın bildirisi yayımladı. Bildiride, Myanmar hükümetinin ve ordusunun Rohingyalara yönelik tutumunun değişmediği ve Rohingyaların halen Bengal göçmeni ya da kaçakları olarak görüldükleri belirtilerek Bangladeş'e kaçışların halen devam ettiği bir süreçte şiddet ve soykırıma uğramış bu insanların nasıl olup da geri döndürüleceği sorgulanmakta. Ayrıca Bangladeş mülteci kamplarından Myanmar'daki mülteci kamplarına taşınmalarının Rohingyaları daha da büyük bir çıkmaza sokacağı ifade edilirken, bu insanların arazilerinin çoktan devlet tarafından istimlak edilmiş olmasının geri dönen Rohingyaların yine kamplara sıkıştırılacaklarının bir kanıtı olduğu belirtilmekte.

Bildiride bulunan bazı maddeler, problemin Rohingyalar açısından kökten çözümü için gerekli olan hususları anlamak açısından önemli. Bu tespitlere göre;

- BMMYK bütün geri dönüş sürecinde hazır bulunmalı.

- Mültecilerin BM'nin öz-kimlik olarak tanıdığı "Rohingya" kimliklerini ifade etmelerine izin verilmeli.

- Rohingyaların temsilcilerinin dönüş sürecinin tüm aşamalarına dâhil edilip görüşleri alınmalı.

- Dönüşlerde Rohingyaların gönüllü olup olmadığı kesinlikle dikkate alınmalı ve dönüşlerin Myanmar tarafından belirlenen kamplara değil, BM barış gücü eşliğinde Rohingyaların asıl mekânlarına yapılması sağlanmalı ve bu yerlere verilen zararlar tazmin edilmeli.

- Kuzey Arakan eyaletinde BM tarafından geçici güvenli bölgelerin oluşturulmasına, böylece zulme uğramış insanların iade-i itibarlarına, can ve mal güvenliklerinin garanti altına alınmasına, uğradıkları zulmün boyutları nedeniyle Myanmar'a büyük bir güvensizlik duyan bu insanların kendilerini güvende hissetmelerine olanak sağlanmalı.

- Myanmar devleti Rohingyalara vatandaşlık vererek can güvenliği, din hürriyeti, hareket özgürlüğü, eğitim, evlilik, çalışma gibi bütün haklarını garanti altına almalı.

- Myanmar devleti Rohingya etniğini tanıyarak Arakan eyaletinde barış içinde tüm diğer etnik gruplarla eşit şartlarda vatandaşlık haklarından faydalanmalarını garanti altına almalı.

- 1982 Myanmar Vatandaşlık Kanunu, uluslararası anlaşmalara taraf olan Myanmar tarafından değiştirilip düzenlenmeli.

- İhlallerde bulunan resmî personel, güvenlik güçleri ya da şahıslar uluslararası bağımsız bir mahkemede yargılanmalı.

- Myanmar yönetimi her türlü ırkçılığı pompalayan propaganda, nefret ifadesi, Rohingyalar ve diğer Müslümanlara yönelik İslamafobik söylemleri yasaklamalı.

- Tecavüzler sonucu dünyaya gelen çocukların ve tecavüze uğramış kadınların güvenliği ve sağlığı koruma altına alınmalı.[5]

BMMYK, Rohingyaların dönüşü için daha geniş zamana ihtiyaç olduğunu belirterek sürekliliği olacak güvenli bir dönüş için kendilerinin sürece dâhil edilmesi talebinde bulunurken Myanmar, geri dönüşlerle ilgili herhangi bir yardıma ihtiyaç duyulduğunda bunun sadece Rusya, Çin, Hindistan ve Japonya'dan talep edileceğini ve yalnızca onlarla iş birliğine gidileceğini açıkladı.

1978 ve 1992 yıllarında yaşanan benzer göçler sonrası gündeme gelen geri dönüş süreçleri ile son geri dönüş anlaşması karşılaştırıldığında Rohingyaların önceki süreçlere kıyasla çok daha dezavantajlı bir durumda bırakıldıkları ifade ediliyor. Anlaşmaları karşılaştıran analizcilere göre bu süreçte Myanmar, Rohingyaların dönüşünde *kimlik doğrulama* (*verificiation*) sürecine çok daha sıkı şartlar koymuş durumda. Bu şartlara göre Rohingyaların dönüşü imkânsız hale getirilmiş oluyor. 1978'de belirlenen şartlarda Rohingyaların halen vatandaşlığı bulunurken geri dönüşlerinde *ulusal kayıt* belgelerini yahut Myanmar'da hazırlanmış herhangi bir belgeyi göstermeleri yeterliydi. Bu dönemdeki geri dönüşler için altı aylık bir zaman belirlenmiş ve bu sürede 200.000 civarında Rohingya geri dönmüştü.

1991-1992 yıllarındaki operasyonlar sonucu bölgeden çıkan Rohingyaların dönüşleri ise 1978'dekine göre daha zor olmuştu. Çünkü 1982'deki vatandaşlık yasaları ile Rohingyaların vatandaşlığı iptal edilmiş ve Myanmar, vatandaşlık belgelerini iptal ettiği bu insanlardan vatandaşlık belgesi göstermelerini istemişti. Fakat 1992'deki geri dönüş sürecinde devrede olan BMMYK'nın Bangladeş tarafından verilen mülteci kayıt kartlarını kimlik doğrulama sürecinde kabul etmesiyle bu engel kısmen aşılabilmiş ve 200.000 Rohingya geri dönebilmişti. Bu belgeleri gösteremeyen 30.000 kişi ise Bangladeş'te kalmıştı.[6]

Hâlihazırda gündeme gelen geri dönüşler ise sadece Myanmar tarafından yönetilecek ve Rohingyalardan

yine eski kimlik kartları suretleri ve Myanmar'da meskûn olduklarına dair diğer dokümanlar talep edilecek. Fakat operasyonlar sonucu Bangladeş'e kaçmak zorunda kalan Rohingyaların birçoğunun bu belgelere sahip olmadığı, ayrıca evlerinin yakılmış olması yahut Muson yağmurları sebebiyle var olan evrakların da kullanılamaz hale geldiği belirtiliyor. Ayrıca bu defa Myanmar, Bangladeş tarafından oluşturulan ve onaylanan mülteci kayıt belgelerini dikkate almayacak. Ayrı düşen aile üyelerinin ve yetimlerin geri dönüş hakkı kazanabilmesi için de Bangladeş mahkemeleri tarafından sağlanacak belgeler talep edilecek. Süreç içerisinde BMMYK'dan yardım alıp almamak Myanmar yetkililerinin kararına bağlı görünüyor. Myanmar otoriteleri kimlik doğrulama sürecinde günde ancak 300 kişinin işleminin tamamlanabileceğini, bunun da Bangladeş'te mevcut Rohingya göçmen sayısı dikkate alındığında yıllar süreceğini söylüyor.

1978 ve 1992 yıllarının aksine bu kez Rohingyaların dönecekleri bir evleri yok. Birçok köy operasyonlar esnasında ve yerel çetelerin saldırıları sonucu yakıldı, yıkıldı. Ayrıca Myanmar Sosyal Kalkınma Bakanlığı da bölgede 100 km'yi aşan yakılmış durumdaki arazinin devlet tarafından istimlak edileceğini duyurdu. Rohingyaların terk etmek zorunda kaldığı Arakan'ın kuzeyi 2. Özel Ekonomik Bölge olarak belirlendi. 1. Özel Ekonomik Bölge de 2012'de yine bölgede yaşanan şiddet olayları sonrası çoğu Rohingyalarca boşaltılan alanları kapsamakta.[7] 2012'deki olaylar sonrası evlerinden olan çoğunluğu Rohingya 120.000 kişinin hâlâ geçici kamplarda ikamet ediyor olması da bugünkü endişeleri güçlendiriyor.

Son gelişmeler tarafların gerçek bir çözümden yana oldukları konusunda ciddi soru işaretlerine sebep olurken bu belirsiz ortamda planlananın tam olarak ne olduğunu ise önümüzdeki günler gösterecek. Bu belirsizlikler devam ederken kamp koşullarının yol açtığı sağlık problemleri, insan kaçakçılarının bölgedeki etkinliği ve daha birçok sorun, Rohingyaların hayatını zorlaştırmaya devam ediyor.

---

[1]http://103.16.74.140/frontpage/mayanmar-refugee-crisis-rohingya-repatriation-pipe-dream-1497811
[2]https://www.reuters.com/article/us-myanmar-rohingya-repatriation/bangladesh-says-start-of-rohingya-return-to-myanmar-delayed-idUSKBN1FB0
[3]https://www.hrw.org/news/2018/01/23/burma/bangladesh-return-plan-endangers-refugees
[4]http://www.rohingyablogger.com/2018/01/bilateral-agreement-annoyed-world.html
[5]http://www.rohingyablogger.com/2018/01/joint-statement-rohingyas-concerns-over.html
[6]http://103.16.74.140/frontpage/mayanmar-refugee-crisis-rohingya-repatriation-pipe-dream-1497811
[7]http://www.maungzarni.net/2018/01/aung-san-suu-kyi-is-turning-myanmars.html